

Ա. Ե.—ՄՂԱԿԻ ՄԱՍԻՆ

Ոմն պ. Ա. Եղն.-ն «ճարագի» վերջին համարներում «Մշակ» լրագրի ուղղութիւնը ենթարկում է բաւական լուրջ քննութեան և եզրակացութիւնը, ի հարկէ, չի կարող միութարական լինել այն մի բուռն մոեռանդների համար, որոնք դեռ շարունակում են կարծել, թէ «Մշակը» ուղղութիւն ունի:

Եւսկիւրը նրանումն է որ մեր «Մշակական» տափակութիւնը պէտք է աշխատէր, ճշնէր պարզել այն, թէ ինքը իբրև արտայայտիչ որոշ հասարակական ուղղութեան, արդեօք կանգնած է այդ բարձրութեան վրայ, արդեօք նա կարողանում է ղեկավարել հասարակական միտքը, արդեօք նա ներկայացնում է աւանդարդ հասարակական տնտեսական հոսանքի և արդեօք այն միջոցները և ձևերը, որով ղեկավարում է «Մշակը», ունին որոշ գործնական նշանակութիւն և բաւարարութիւն տալիս են կեանքի պահանջներին: Ահա խնդիրներ, որոնց լուծումը, նախ քան աշխատելը հասարակական միտքը ղեկավարելու, ամեն մի պարբերական թերթ պէտք է աշխատի առաջուց պարզել իրեն: Նա յիշում եմ երբ Ռուս մամուլը շատ արդարացի կերպով սկսեց այս հարցը դնել հայ հասարակական կեանքում, «Մշակը» զարհուրած այն մտքից որ իրեն անւանում են յետադիմական, սկսեց հայհոյանքներ տեղալ, սակայն հարցը մնաց բաց:

Ըստ երևոյթին, պ. Սրգ.-ն դեռ թարմ երիտասարդ է և տակաւին լիովին համոզուած չէ, որ «Մշակը» եթէ մի որոշ ծրագիր ունէ, այդ հէնց հայհոյելն է և Լէօնների ամբողջ բարոյական և մտաւոր ընդունակութիւնը հէնց յիշոցներ չարագրելումն է: Բայց պ. Սրգ.-ն ուզում է մի որևէ նիւթ գտնել դատարկապօրտ թերթում և գտնում է.

«Վերցրէք «Մշակը» և կգտնէք ամեն տեսակ ոգով գրուած յօդուածներ և կղերական և լիբերալ և բիւրօկրատիական ու օսցիալական մի կատարեալ քաօս: Սա որոշ ուղղութիւն չունեցող մամուլի բնորոշ յատկանիշն է: Մամուլը, թերթը պէտք է ունենայ մի որոշ ուղղութիւն, նրա համար պէտք է պարզ լինին խնդիրները, նա պէտք է համոզուած լինի, որ խնդիրների լուծման այս ինչ ձևը միակ անհրաժեշտն է և պէտք է աշխատի մտքնել կեանքում, պէտք է աշխատի կեանքը տանել այդ ուղղութեամբ, հետևապէս ինչ որ զրա դէմ է, նա միասնակար է և յետագէմ և պէտք է աշխատել հեռացնել, սակայն որովհետև մեր բուրժուական մամուլը չունի որոշ ծրագրուած սկզբունքներ, որոշ ուղղութիւն, ուստի լցնում է իր էջերը ամեն ինչով:

Բացի սորանից կը գտնէք բազմաթիւ հարցեր գրուած «Մշակում» այս ձևով. «Այս ինչ խնդիրը այսպէս է, այն ինչը այնպէս: Մարկոսը այսպէս է առում, Կիրակոսը այնպէս. ինչպէս ուզում էք հասկացէք. հարցերի լուրջ ուսումնասիրութիւն, որոշ աշխարհայեացք այդտեղ խնդրի մասին նա չի ներկայացնում. օր. կարծեմ Մշակի 15 համարում գրուած էր առաջնորդող յօդուած «Համայնքի» մասին և ինչ էր եզրակացութիւնը:

Հայը դրուած է հրապարակի վրայ, եւ մանրամասն դեռ չի ուսումնասիրուած, իսկ անհրաժեշտ է, որ նա լուրջ կերպով ուսումնասիրուի:

Ահա քեզ մարդարիտներ. թերթը տալիս է խնդիրներ, հարցեր, բայց ինքը չունի այդ մասին կարծիք, որոշ աշխարհայեացք: Ամեն թերթի համար պէտք է վճռուած լինեն այն խնդիրները, որոնց ուզում է տալ հասարակութեան և որպէս զի կարողանայ առաջնորդել հասարակական կեանքը, հասարակութիւնը չը պէտք է տայ դրա սլաքախառններ, դա ղեկավարող պարբերական մամուլի պարտականութիւնն է:

Բայց պ. Երզն շարունակում է խրատել «Մշակին» և յոյս ունի որ իւր խօսքերը որ և է ազդեցութիւն կունենան:

«Կեանքը սահում է, հասարակական երևոյթները ամեն քայլափոխում ստեղծում են նոր պայմաններ, նոր կենսական հարցեր, նոր հրատապ խնդիրներ. սակայն մեր բուրժուական զիբբերալիզմը կամ «մշակական ճահիճը» քաղչ է գալիս հասարակական երևոյթների պոչին: Ինչն է պատճառը գլխաւորապէս այս դրութեան, չէ որ «Մշակը» ամէն բոլոր ամեն զբաղաւիտում ըստ երևոյթին ցանկանում է կամ աւելի շուտ վկարժում է, որ նա ներկայացուցիչ է ազատամիտ հոսանքի:

«Սակայն սա մի թիւրիմացութիւն է, որովհետեւ ներկայ «Մշակը» տպրում է նախկին «Մշակի» փառքի բեկորներով. ընա ուզում է անուցանել մեր հասարակութիւնը Արծրունու հայկական կեանքը մոցրած, հայ հասարակութեան մէջ պատճառաւոր նոր խնդիրների փշրանքներով որոնք ներկայումս չենկարող են բաւարարութիւն տալ, անկարող են ղեկավարել հասարակական միտքը»:

Նախկին «Մշակի» փառքը թաղուել է Արծրունու հետ և ուրիշ կերպ չէր էլ կարող լինել, որովհետեւ հէնց այդ նախկին «Մշակի» գաղափարներն էլ մի առանձին խտութիւն չունէին և շատանգամ երեխայական էին: Եւ իզուր է պ. Երզն վրդովում գոչելով.

«Սակայն մեր մշակական բուրժուաները դեռ ևս ապրում են անցեալով, դեռ ևս մնում են անշարժութեան մէջ,

«ստեղծել են մի լնացած կեանք և անցեալի մէջ են գրում հասարակական միտքը ղեկավարող սկզբունքները: Մեր հասարակական կեանքը՝ ուզում են քարշ տալ դէպի յետ, դէպի շանցեալը: Ժամանակ է մշակականներին» յիշել Արծրունու խօսքերը: Նորա պատիւ են պահանջում իրանց համար, որովհետեւ նորա անցեալ են, իսկ մենք պատիւ ենք պահանջում մեզ համար, որովհետեւ մենք ապագայ ենք»: Որ Մշակը անցեալ է, ապրում է անցեալով՝ դորա պարզ ապացոյցն է նորա ամբողջ գործունէութիւնը, նրա արծարծած մտքերի յետադիմական ձևը—մտքեր որոնք անշնորհք կրկնութիւններ են Արծրունու հայեացքներին: Յետագայում մենք կը խօսենք Մշակի դրած հետեւեալ հարցերի մասին. կայ՝ ժամտենք ցոյց տալ թէ որքան ընկալիօն կերպով է վճռում «այդ խնդիրները»:
